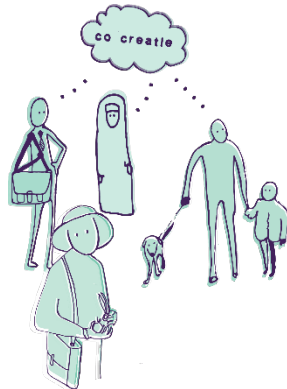

Samenvatting Jaarrapport OFL PAW

Het Overlegorgaan Fysieke leefomgeving (OFL) organiseert een actie-onderzoek naar participatie in aardgasvrije wijken. Dit op verzoek van het interbestuurlijke Programma Aardgasvrije Wijken (PAW). Deze samenvatting geeft een overzicht van de aanpak, activiteiten en inzichten uit de periode januari 2019 tot en met maart 2020.

De broeikasuitstoot moet voor 2050 drastisch zijn verminderd. Daarom gaan we zo snel mogelijk af van kolen, olie en gas. Het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) is één manier van de overheid om dat doel te bereiken. Betrokkenheid en participatie van bewoners is essentieel om het programma te laten slagen. Daarom heeft PAW aan het Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving (OFL) gevraagd de participatie in aardgasvrije wijken te onderzoeken.

Begeleidingsgroep

Om de leefwereld van bewoners en de formele wereld van afspraken en instituties samen te brengen, is het OFL een begeleidingsgroep gestart. De leden nemen deel op persoonlijke titel en vanuit eigen expertise of ervaring. In de samenstelling van de begeleidingsgroep letten we op diversiteit: we hebben aandacht voor geluiden die elders geen plek hebben. De begeleidingsgroep denkt mee over de onderzoeksvragen, brengt nieuwe inzichten in en toetst de signalen, inzichten en plannen van het OFL.

Onderzoek naar participatie in aanvragen proeftuinen aardgasvrije wijken

Om een beeld te krijgen van de participatie in aardgasvrije wijken heeft het OFL de PAW-aanvragen van de 27 gekozen proeftuinen geanalyseerd. De uitkomsten van deze analyse zijn door PAW verwerkt in een tweede uitvraag. Daaruit blijkt dat participatie in de aanvragen meestal beperkt is beschreven. Dat wil overigens niet zeggen dat er geen participatie-activiteiten plaatsvinden. Bij een derde van de aanvragen was geen sprake van een participatieplan en in veruit de meeste aanvragen werd niet gesproken over terugkoppeling naar bewoners. Deze bevindingen hebben onder meer gezorgd voor een aanscherping van de eisen op het gebied van participatie voor de tweede ronde proeftuinen Aardgasvrije Wijken.

Onderzoek wetenschappelijke literatuur

Een interessante onderzoeksvraag was waarom bewoners wel of niet kiezen voor aardgasvrij en wat ze kan aanzetten om van het gas te gaan. Daartoe heeft onderzoeksinstituut DRIFT op verzoek van het OFL in kaart gebracht welke wetenschappelijke kennis beschikbaar is op gebied van participatie en de energietransitie. Aangezien Nederland vooroploopt met het programma Aardgasvrije Wijken, is er weinig specifieke literatuur beschikbaar. DRIFT vond wel ondersteuning voor het OFL-uitgangspunt dat mensen, organisaties en omstandigheden in wijken zo sterk verschillen dat participatie rond aardgasvrije wijken altijd maatwerk moet zijn. In de theorie van empowerment ziet het onderzoeksbureau meer algemeen geldende aanknopingspunten om het willen, kunnen én doen van bewoners in aardgasvrije wijken

te versterken. Het OFL koppelt deze inzichten aan het vernieuwende instrument 'de participatiescan' in de aanpak voor de komende jaren.

Actie-onderzoek

Een aardgasvrije wijk vraagt om onderzoek in de wijk. Het OFL heeft daarom gekozen voor onderzoek en actie via de instrumenten omgevingswandeling, interview en begeleidingsgroep. Tijdens een omgevingswandeling lopen OFL-secretarissen, bewoners, vertegenwoordigers van wijkinitiatieven, gemeenten, en andere betrokkenen in tweetallen door een wijk. Zij gaan op zoek naar thema's die spelen en sleutelfiguren die daar een rol in hebben. Centraal staan de ervaringen van mensen in duurzaamheid en aardgasvrije wijken. Verdieping op deze ontmoetingen is gezocht in interviews met ruim 100 bewoners die een aardgasvrij afwegingsproces hebben meegemaakt.

De uitkomsten uit het actie-onderzoek resulteerden in een eerste beeld van de participatie in aardgasvrije wijken, verrassende inzichten en startpunten van vervolgonderzoek. Het OFL heeft haar bevindingen gedeeld met de minister van BZK, PAW en andere betrokkenen. Enkele signalen en adviezen uit de bevindingen geven we hieronder kort weer.

Belangrijke signalen en adviezen

Bewoners kunnen participeren in een overheidstraject of zelf initiatief nemen. Het OFL heeft op basis van haar onderzoek gepleit voor meer ruimte voor bewonersinitiatieven in de aardgasvrije wijken. De minister geeft er de voorkeur aan dat gemeenten de regie behouden. Wel komt er meer aandacht voor uitwisseling van kennis en ervaringen van maatschappelijke organisaties via de participatiecoalitie.

Ook is duidelijk geworden dat sociale structuren zich niets aantrekken van wijkgrenzen. Een wijk heeft heldere grenzen vanuit de technische infrastructuur en op straatniveau. Maar sociale netwerken hebben hun eigen afbakening. Dat maakt het lastig om participatie op wijkniveau in te richten.

Bij het realiseren van zonnevelden, windparken en andere vormen van duurzame energie is in het klimaatakkoord expliciet ruimte gemaakt voor eigenaarschap van de gemeenschappen waar een veld of park gaat komen. Bij de aardgasvrije wijken is dat eigenaarschap voor de wijk niet geregeld. Het OFL adviseert te onderzoeken hoe afspraken gemaakt kunnen worden over eigenaarschap bij het realiseren van warmtenetten.

Verder is het zaak lastige vragen over de relatie aardgasvrij en duurzaamheid niet uit de weg te gaan. Verschillende inzichten en dilemma's moeten gedeeld worden. Het ontwijken van dergelijke thema's zorgt nu al voor veel vragen bij bewoners. Het ondermijnt het draagvlak voor de energietransitie en de aardgasvrije wijken in het bijzonder.

Raamwerk voor participatie

Met inzichten uit wetenschap en praktijk introduceerde het OFL een nieuwe kijk op participatie. Deze combineert de participatieladder in nieuwe stijl met het perspectief van empowerment: participatie vraagt om *willen* en *kunnen* meedoen. Deze kijk op participatie is beschreven in paragraaf 3.2. Op basis hiervan is een praktisch instrument ('de participatiescan') ontwikkeld waarmee alle partijen vermoedelijk sneller tot een succesvolle participatie kunnen komen. De validatie van dit instrument, en andere vervolgvactiteiten worden beschreven in een apart document: het Plan van Aanpak 2020-2021 Participatie in Aardgasvrije Wijken van het OFL.

[Het uitgebreide jaarrapport 2019-2020 is te downloaden van de website van het OFL.](#)